

ПРО ВДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ

О. В. ГАРКУША, кандидат технічних наук
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. Мета статті – визначити національну модель кредитної кооперації та головних моментів діяльності кредитних спілок, що потрібно терміново законодавчо врегулювати. Вказані заходи щодо реформування та розвитку національної системи кредитної кооперації та заходи щодо вдосконалення з боку Національного банку України та Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг. Показано їх вплив на розвиток кредитної кооперації. Подано авторське бачення щодо усунення основних проблем і розвитку системи кредитної кооперації. На державному рівні доцільно провести розвиток системи кредитної кооперації на основі трирівневої моделі.

Ключові слова: Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг, Держфінпослуг, Нацкомфінпослуг, кредитна спілка, кредитна кооперація, Національний банк України.

Наведені в праці [1] спроби здійснити державне регулювання, удосконалити національну модель і законодавчу базу діяльності кредитних спілок і кооперативних банків засвідчують невизначеність концептуальних засад і недостатній рівень розуміння важливості цього сектора національної економіки. Внесення будь-яких змін у функціонування кредитних спілок із боку державного регулятора має відбуватись на основі використання світового досвіду у цій сфері та залучення до цього процесу науковців, зарубіжних експертів і фахівців ринку. В іншому випадку існують значні ризики прийняття рішень, що можуть негативно вплинути на розвиток кредитно-кооперативного сектора національної економіки, що може значно погіршити соціальний і економічний розвиток держави.

У ході проведеного аналізу [1] встановлено що в Україні до цих пір не вироблено концептуального бачення з боку держави майбутньої моделі системи кредитної кооперації. Незважаючи на значну кількість пропозицій і прийнятих державним регулятором нормативних актів, що врегульовують окремі аспекти діяльності кредитних спілок, вони регламенту-

ють другорядні моменти, створюючи умови для виникнення багатьох операційних ризиків у процесі роботи спілок. А в разі відсутності ефективної системи поточного контролю та пруденційного нагляду це створює суттєві системні ризики, що й проявились у 2008–2011 рр. у вигляді втрати громадянами своїх заощаджень у кредитних спілках.

З огляду на це, важливо чітко визначити, якою має бути національна модель кредитної кооперації та які головні моменти діяльності кредитних спілок потребують термінового законодавчого врегулювання. Необхідно визначити параметри державного регулювання сектора кредитних спілок на макро- і мікрорівні.

В основу моделі національної системи кредитної кооперації можна покласти запропоновану професором В. В. Гончаренком [2] модель. В удосконаленій нами моделі кредитної кооперації України (рис. 1), базовими організаціями системи кредитної кооперації, які складатимуть її I-й рівень, будуть кредитні спілки (КС), що надаватимуть своїм членам кредити, прийматимуть вклади, а в разі внесення відповідних змін до законодавства, здійснюватимуть комунальні та інші платежі,

надаватимуть інші фінансові та нефінансові послуги. Оскільки існуюче українське законодавство обмежує види діяльності кредитних спілок лише наданням кредитів і прийняттям вкладів і не дозволяє кредитним спілкам надавати послуги малим підприємствам, фермерським господарствам та іншим дрібним сільгоспвиробникам, що є юридичними особами, однією із можливих форм кооперативних установ першого рівня, крім кредитних спілок, можуть стати кредитні кооперативи (КК). Вони можуть бути створені згідно із Законом України «Про кооперацію». Ці організації могли б надавати широкий спектр фінансових послуг малим сільським підприємствам, але їх створення значно ускладнюється недосконалістю кооперативного та відсутністю спеціального законодавства для цих організацій. Однак у разі внесення відповідних змін до закону «Про кредитні спілки», якими б кредитним спілкам надавалося право обслуговувати малі та середні підприємства, що діють у сільській місцевості, необхідність у створенні кредитних кооперативів відпала б. Слід зазначити,

що досвід багатьох країн свідчить про важливість запровадження чіткого територіального критерію діяльності установ першого рівня в межах одного населеного пункту чи однієї адміністративно-територіальної одиниці.

Щоб забезпечити більш ефективне функціонування низових кооперативних установ, вони мають створити організації II рівня. Це можуть бути обласні об'єднані кредитні спілки, що з часом у разі накопичення достатнього капіталу можуть трансформуватись у повноцінні обласні (регіональні) кооперативні банки, що будуть обслуговувати потреби низових кооперативних організацій. Головним завданням цих установ має стати підтримка організацій першого рівня додатковими послугами (підтримка ліквідності, розробка нових фінансових продуктів, кліринг, внутрішні платежі, забезпечення розрахункових, валютних та інвестиційних операцій тощо).

Завершити формування національної кооперативної системи фінансової взаємодопомоги населення має апексна установа III (національного) рівня – Центральний коопе-

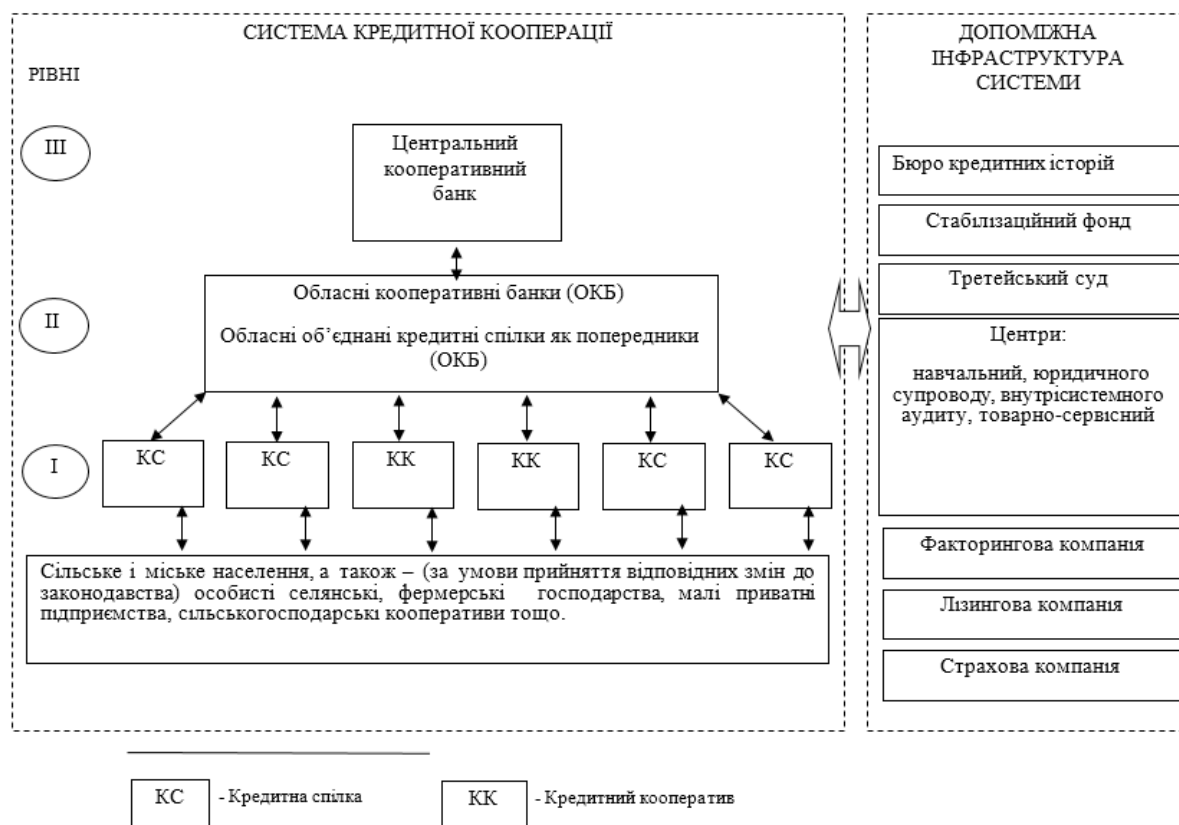

Рис. 1. Модель системи кооперативної кооперації України (удосконалено автором на онові [2])

ративний банк. Ця установа має бути заснована установами другого (регіонального) рівня з метою забезпечення їх додатковими фінансовими послугами (міжнародні платежі, вихід на міжбанківський ринок капіталів, діяльність на валютному та фондовому ринках тощо).

Слід зазначити, що ця модель відповідає подібним національним трирівневим моделям кредитної кооперації європейських країн [3], її можна взяти за основу під час побудови вітчизняної системи кредитної кооперації. При такому підході, вирішується дискусія з приводу місця і ролі кооперативних банків і кредитних спілок у системі фінансових послуг. Однак цю модель для формування повноцінної системи кредитної кооперації доцільно доповнити елементами сервісної інфраструктури – бюро кредитних історій, навчальним центром, центром юридичного супроводу, третейським судом, центром внутрісистемного аудиту, стабілізаційним фондом, товарно-сервісним центром, лізинговою, факторинговою та страховою компаніями. Вся ця сервісна інфраструктура макrorівня може бути як у складі відповідних асоціацій кредитних спілок (національних, регіональних, місцевих), так і у вигляді окремих юридичних осіб. Головне – вона має знаходитись у власності системи та обслуговувати потреби її учасників – кредитних спілок і кооперативних банків.

Ще одним важливим моментом, який потрібно законодавчо врегулювати на державному рівні, є гарантування вкладів членів кредитних спілок. Як один із варіантів система обов'язкового гарантування вкладів членів кредитних спілок може бути запроваджена шляхом створення законодавчих та інституціональних умов для включення кредитних спілок до банківської системи гарантування вкладів, яку здійснює Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Іншим варіантом може бути створення окремого Фонду, учасниками якого будуть лише кредитні спілки. Перший варіант є більш реальним і менш затратним, другий – коштовнішим, але більш вигідним спілкам, бо при цьому кошти кредитних спілок залишаються в їх системі. Досвід інших країн свідчить, що обидва варіанта є можливими і можуть бути ефективними. Незалежно від об-

раного варіанту участь у системі гарантування вкладів членів для кредитних спілок, що залучають такі вклади, має бути обов'язковою для кредитних спілок, що отримали ліцензію на право здійснення діяльності із залучення внесків (вкладів) членів кредитних спілок на депозитні рахунки, а також для кредитних спілок, яким така ліцензія анульована, але спілки ще не виконали всіх зобов'язань перед громадянами за депозитними договорами.

Слід зазначити, що, крім цього, на мікрорівні необхідно вдосконалити законодавче регулювання механізмів діяльності безпосередньо кредитних спілок. Перш за все це стосується порядку і термінів формування інституційного капіталу. Закон передбачає необхідність формування спілкою резервного капіталу в розмірі 15 % до активів, але не встановлює термін, за який спілка має це зробити. Тому часто кредитні спілки, а особливо псевдоспілки, спрямовували отримані доходи не на збільшення своєї капіталізації, а на різноманітні витрати, у тому числі й послуги пов'язаних з керівництвом спілки фірм. Отже, достатніх коштів на формування резервів не залишалось і капіталізація спілки відбувалась досить повільними темпами. Тому державний регулятор у своїх нормативних документах має чітко встановити порядок формування резервного капіталу до досягнення нормативного показника, визначивши використання отриманих спілкою доходів на витрати у такій послідовності: фінансові витрати (% на депозитні вклади), заробітна плата працівників і оренда приміщення, формування резервного капіталу згідно з графіком, інші витрати. Необхідно також встановити, що нормативний показник 15 % необхідно досягти протягом певного короткого періоду часу, наприклад двох років. Якщо спілка цього не забезпечує, вона має зменшити обсяг залучення депозитів і зростання активів.

Ще одним важливим моментом, що потрібно законодавчо вдосконалити, є процес відстеження державою фінансового стану кредитних спілок і оперативне реагування на їх проблеми з метою недопущення банкрутства спілки і втрати грошей її членами. Досвід багатьох країн свідчить, що цю проблему можна успішно розв'язати шляхом створення саморегульованих

організацій (асоціацій) і надання їм державою певних повноважень щодо нагляду за своїми членами. При цьому на законодавчому рівні має бути встановлена обов'язковість членства у таких саморегульованих організаціях для всіх кредитних спілок. Такий підхід забезпечує формування ефективного механізму самоконтролю ринку, виведення неплатоспроможних кредитних спілок із ринку фінансових послуг, підтримання фінансової стабільності сектора кредитних спілок і забезпечення дотримання ними правил поведінки на ринку фінансових послуг. При такому підході слабкі кредитні спілки, в яких проблеми тільки назрівають, можуть добровільно (а в окремих випадках і примусово) бути приєднаними до сильніших кредитних спілок із наданням останнім тих чи інших механізмів підтримки з боку держави чи кооперативної системи для недопущення погіршення їх фінансового стану.

Потрібно суттєво вдосконалити й законодавче регулювання створення та діяльності кооперативних банків як важливої складової системи кредитної кооперації. Через те, що кооперативні банки за своєю соціально-економічною природою суттєво відрізняються від комерційних банків, потрібно законодавчо врегулювати це питання. Тому досить актуально прийняти окремий закон «Про систему кооперативних банків», який би врегулював усі аспекти їх діяльності і забезпечував повноцінне функціонування системи кредитної кооперації. Підтвердженням важливості перегляду існуючих підходів до державного регулювання діяльності кооперативних банків є те, що за понад 20 років незалежності в Україні не було створено жодного кооперативного банку, тоді, як у розвинутих західних країнах кооперативна банківська система є важливою складовою національних банківських систем і складає гідну конкуренцію системі комерційних банків.

З огляду на те, що пропонується модель системи кредитної кооперації складається з організацій, нагляд і регулювання діяльності яких здійснюють різні державні регулятори (кредитні спілки – Нацкомфінпослуг, кооперативні банки – НБУ) постає питання механізму

здійснення державного регулювання функціонування системи кредитної кооперації. У різних країнах це питання вирішується по-різному. При створенні законодавчих умов для формування системи кредитної кооперації на засадах саморегулювання, не принципово те, який державний орган буде регулювати кредитно-кооперативний сектор економіки. Важливо забезпечити цілісність і комплексність цього процесу, тому має бути визначений єдиний державний орган, що буде здійснювати це регулювання і опікуватися розвитком цього сектора національної економіки.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити цілком обґрунтований висновок, що в Україні ще не створена повноцінна система кредитної кооперації. Тому на державному рівні доцільно розпочати процес формування трирівневої моделі кредитної кооперації, перший рівень якої б становили кредитні спілки, другий – регіональні кооперативні банки, третій – центральний кооперативний банк. Для цього вже є певні передумови – понад 600 кредитних спілок і накопичений протягом 20 років досвід їх роботи і державного регулювання. Необхідно створити умови для формування інших елементів системи – кооперативних банків. Однак, як показав досвід усіх попередніх років, Національний банк не зацікавлений у розвитку цього виду банківських установ. Тому необхідно прийняття на рівні держави окремого закону «Про систему кооперативних банків», який би досить детально врегулював побудову системи кредитної кооперації, діяльність, взаємодію між окремими її елементами, механізми саморегулювання та контролю з боку держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаркуша О. В. Аналіз національної моделі та законодавчої бази кредитної кооперації України / Олександр Володимирович Гаркуша // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2014. – № 4 (66).

Harkusha O. V. Analiz natsionalnoi modeli ta zakonodavchoi bazy kredytnoi kooperatsii Ukrainy / Oleksandr Volodymyrovych Harkusha

- // *Naukoviy visnik Poltavskogo universitetu ekonomiki i torgivli.* – 2014. – № 4 (66).
2. Гончаренко В. В. Модель створення системи кооперативного кредитування та механізм її фінансової підтримки з боку держави [Електронний ресурс] / Владислав Васильович Гончаренко // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=59965&cat_id=57142. – Назва з екрана.
Goncharenko V. V. Model stvorenniya sistemi kooperativnogo kredituvannya ta mehanizm yiyi finansovoyi pidtrimki z boku derzhavi [Elektronniy resurs] / Vladislav Vasilovich Goncharenko // Ofitsiyiniy sayt Ministerstva finansiv Ukraini. – Rezhim dostupu: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=59965&cat_id=57142. – Nazva z ekrana.
  3. Пантелеймоненко А. О. Досвід кооперативних банків Італії: загальна характеристика та практичне значення для розвитку фінансово-кредитної системи України [Електронний ресурс] / Андрій Олексійович Пантелеймоненко // Українська кооперація. – 2010. – № 3. – Режим доступу: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2010-3/num/pantelejmonenko.htm>. – Назва з екрана.
Panteleymonenko A. O. Dosvid kooperativnih bankiv Italiyi: zagalna charakteristika ta praktichne znachennya dlya rozvitku finansovo-kreditnoyi sistemi Ukrayini [Elektronniy resurs] / Andriy Oleksiyovich Panteleymonenko // Ukrayinska kooperatsiya. – 2010. – № 3. – Rezhim dostupu: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2010-3/num/pantelejmonenko.htm>. – Nazva z ekrana.

А. В. Гаркуша, кандидат технических наук (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **О усовершенствовании национальной модели законодательной базы кредитной кооперации Украины.**

Аннотация. Цель статьи – определение национальной модели кредитной кооперации и главных моментов деятельности кредитных союзов, требующих срочного законодательного урегулирования. Указаны меры по реформированию и развитию национальной системы кредитной кооперации и мерах по совершенствованию со стороны Национального банка Украины и Национальной комиссии по регулированию рынков финансовых услуг. Показано их влияние на развитие кредитной кооперации. Представлено авторское видение устранения основных проблем и развития системы кредитной кооперации. На государственном уровне целесообразно провести развитие системы кредитной кооперации на основе трехуровневой модели.

Ключевые слова: Национальная комиссия по регулированию рынков финансовых услуг, Госфинуслуг, Нацкомфинуслуг, кредитный союз, кредитная кооперация, Национальный банк Украины.

O. Garkusha, Cand. Tech. Sci. (Poltava University of Economics and Trade). **About improvement of national model of legislative base of credit cooperation of Ukraine.**

Summary. Definition of national model of credit cooperation and the main moments of activity of the credit unions demanding urgent legislative settlement. Are specified measures for reforming and development of national system of credit cooperation and measures for improvement from National Bank of Ukraine and the National commission on regulation of the markets of financial services. Their influence on development of credit cooperation is shown. Author's vision of elimination of the main problems and development of system of credit cooperation is presented. At the state level it is expedient to carry out development of system of credit cooperation on the basis of 3-level model.

Keywords: National commission on regulation of the markets of financial services, Gosfinuslug, Natskomfinuslug, credit union, credit cooperation, National Bank of Ukraine.